

о. Юрій МИЦИК (Київ)

ЛИСТИ ЯРОСЛАВА ДАШКЕВИЧА ДО ЮРІЯ МИЦИКА

Ім'я Ярослава Романовича Дашкевича було мені відоме ще із студентських часів. Зокрема я знав підготовлений ним збірник документів з історії вірменської громади в Україні, також статті, опубліковані ним у збірнику "Історичні джерела та їх використання". Коли я став працювати ще як студент під керівництвом видатного українського історика Миколи Павловича Ковальського (тоді ще доцента), я довідався про Я. Р. Дашкевича більше. Мій керівник прекрасно знав його роботи, глибоко поважав як науковця і час від часу особисто зустрічався з ним. Мені чомусь запам'яталося, як Миколі Павловичу зробили у парткомі серйозне зауваження за його задовге волосся (тоді довге волосся було смертним гріхом з точки зору ревнителів компартійної благопристойності). М. П. Ковальському довелося підкоротити свою буйну шевелюру, а мені він потім сказав, що ця шевелюра була майже така, "як у Дашкевича". Іншим разом, уже на початку 1970-х рр., він дивувався, що на сторінках журналу "Архіви України" було багато статей Я. Р. Дашкевича, підписаних різними псевдонімами. Пізніше я чув про Ярослава Романовича і від своїх колег – студентів, аспірантів, викладачів, насамперед від Ганни Кирилівни Швидько (нині професора), яка займалася історіографією дослідження міст Лівобережної України XVII–XVIII ст., і ці відгуки були виключно позитивними. Ділився зі мною спогадами про Я. Р. Дашкевича і його тезко та земляка – відомий україніст Ярослав Дзира, який, на жаль, недавно помер. Зокрема, Ярослав Дзира опублікував уже літопис Самовидця і з гордістю показував мені позитивну рецензію Я. Дашкевича на це видання. Один з моїх викладачів (доц. Бадян), який читав нам курс історії країн Азії та Африки і займався історією кримської Кафи та Індонезії, листувався з Я. Р. Дашкевичем, але про це я дізнався випадково, коли Ярослав Романович опублікував у одному із львівських наукових часописів своє листування з цим викладачем. Я. Р. Дашкевич хотів залучити доц. Бадяна до активної праці на полі української орієнталістики, але надії не справдилися. Коли я запитав, що ж тій людині перешкодило, то почув коротку відповідь: "Горілка"...

Після захисту мною у 1975 р. кандидатської дисертації, присвяченої хроніці видатного українського хроніста XVII ст. ігумена Феодосія Софоновича, про мою скромну особу, видно, стало відомо і Я. Р. Дашкевичу. Я

сам давно хотів з ним побачитися, але наші шляхи довго не перетиналися. Наприкінці 1979 р. львів'яни організували Всесоюзну наукову конференцію, і я виступав на ній з доповіддю щодо джерел з історії Визвольної війни українського народу в архівах Польщі. Я познайомився тоді ближче з деякими відомими львівськими істориками, але з Я. Р. Дашкевичем зустрітися не вдалося (з якихось поважних причин його на конференції не було). Коли я розпочав роботу з написання докторської дисертації, тільки тоді через посередництво М. П. Ковальського нарешті зав'язалися безпосередні контакти з Я. Р. Дашкевичем. Його консультації, особливо щодо малознаних і малодоступних (у радянських умовах) публікацій джерел та архівних фондів були мені дуже потрібні. На жаль, не можу точно сказати, коли я вперше написав до нього (не впевнений, що збереглися всі листи Я. Р. Дашкевича до мене). В усякому випадку у травні 1982 р. листовний контакт між нами було встановлено. Я надіслав йому свої статті, вміщені у кафедральних збірниках історичного факультету Дніпропетровського держуніверситету, де я тоді працював доцентом на кафедрі загальної історії.

Мені вкрай необхідно було попрацювати в різних архівах та бібліотеках, щоб зібрати матеріал для докторської, але фінансові можливості були дуже обмеженими, та й величезне лекційне навантаження і особливо т. зв. “общественніе нагрузкі” буквально не давали голову підвести. Тому я вирішив використати архівно-музейну практику для студентів, яка проводилася в Москві, Ленінграді, Києві та Львові у липні–серпні під час студентських канікул. Жертвуючи як мінімум доброю половиною своєї літньої відпустки, я виїжджав як керівник групи студентів до одного із цих міст і там викроював якусь часинку і для своїх архівних пошуків. У 1982 р. я обрав львівську групу і планував нарешті особисто познайомитися з Я. Р. Дашкевичем, але ми розминулися. Пам'ятаю, як ми з дружиною одного літнього вечора розшукали на околиці Львова і вул. Козацьку, і потрібний будинок, але на наші дзвінки ніхто не відповідав. Потім із сусідського будинку вийшов хлопчина і сказав, що Дашкевичі кудись поїхали. До речі, я ніколи не бачив дружину Я. Р. Дашкевича і тільки з її некролога довідався, що вона була моя землячка (родом з Дніпропетровської області) і потерпала від репресій.

Того ж року Я. Р. Дашкевич написав мені лист стосовно матеріалів до біографії гетьмана Павла Тетері, і я радо надав йому необхідні виписки із знайдених мною документів польських архівів. Потім Я. Р. Дашкевич видав солідний нарис біографії Тетері у збірнику “Володарі гетьманської булави” (К., 1995). Пригадується, як на одній з перших наших зустрічей мова зайшла про Тетерю і я трохи зневажливо відгукнувся про нього як пропольськи налаштованого гетьмана. Я. Р. Дашкевич іронічно посміхнувся і додав: “А хто з українських гетьманів не був якось там налаштований?” Ці слова змусили мене замислитися і переглянути деякі свої погляди, бо, дійсно, тяжкі умови боротьби за незалежність та ще в роки Руїни змушували гетьманів йти на тяжкі компроміси.

Наступні листи Я. Р. Дашкевича стосуються його участі у V Всесоюзній конференції з джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін, яка відбулася 31 жовтня – 2 листопада 1983 р. на базі історичного факультету

Дніпропетровського університету. Це була дуже представницька конференція з історії, такої ще не було у Дніпропетровську з XIII археологічного з'їзду ще дореволюційних часів; на неї прибули провідні науковці з усього тодішнього СРСР. Конференція водночас була і визнанням заслуг Миколи Павловича Ковальського як джерелознавця і творця власної школи науковців. Природно, що Я. Р. Дашкевич хотів узяти (і взяв) у ній участь. На жаль, Миколи Павловича на конференції не було, бо різко погіршилося здоров'я його матері – Лідії Олександрівни, яка жила в Острозі. Тому Микола Павлович був змушений терміново виїхати до вмираючої матері.

Під час цієї конференції відбулася моя перша зустріч з Я. Р. Дашкевичем, який справляв дуже імпазантне враження уже зовні: стрункий, спортивної статури чоловік з густим довгим волоссям, яке явно контрастувало з лисинами та короткими стрижками наукового “бомонду”. Вже з перших хвилин розмови з ним вражали його гострий розум та глибока ерудиція, широке коло зацікавлень. Слід сказати, що його добре знали й поважали в наукових колах СРСР, особливо у Вірменії.

Здається, у цей час я зустрів Я. Р. Дашкевича неподалік від свого дому: я йшов увечері з т. зв. “Фабрики” (район Дніпропетровська, де я жив; він знаходився близько від залізничного вокзалу) через Горбатий міст на Чечелівку і зі здивуванням побачив, як мені назустріч йде Дашкевич. За його словами, він прямував до якихось своїх знайомих. Я. Р. Дашкевич відповідав якомсь ухильно, а я не став розпитувати. Може, підсвідомо пригадалися слова моєї київської знайомої Т. А. Балабушевич про нього: “У нього батько – один з найвідоміших «усусів», мати – знаменита Олена Степанів, а свідком на їхньому весіллі був сам Євген Коновалець”.

Наступного року у Дніпропетровському держуніверситеті відбулася конференція з проблем історіографії (10–12 жовтня 1984 р.), і Я. Р. Дашкевич теж брав у ній участь, отже, у мене була нагода знову з ним поспілкуватись. А далі продовжились досить регулярне листування й обмін книгами та збірниками наукових статей, які тривали до останніх днів життя Ярослава Романовича – великого книголюба. Ще на початку 1970-х років відомий польський історик Збігнев Вуйцік чомусь узяв під сумнів факт перебування козаків, у т. ч. і Богдана Хмельницького, під стінами Дюнкерка у 1645 р. під час Тридцятилітньої війни. Не знати чому він проігнорував низку важливих джерел і оголосив, що під козаками слід розуміти не запорожців, а однойменні формування польського війська (до речі, серед них служило чимало запорожців). Стаття Вуйціка лишилася непоміченою, але “Український історичний журнал” у 1985 р. опублікував слабку статтю Голобуцького, яка повторювала сумнівні положення вищезгаданої праці Вуйціка. Я сів писати відповідь, але виявилось, що раніше за мене це зробив київський історик Володимир Сергійчук (його стаття була потім надрукована) і в розмові зі мною поцікавився моїми знахідками у польських архівах з цього приводу. Я виклав свої аргументи і зі свого боку звернувся пізніше за консультацією до Я. Р. Дашкевича.

Моє листування з Я. Р. Дашкевичем уривається у 1987 р., але на це були свої причини. Влітку 1985 р. я отримав нарешті нову квартиру, а через

пару років у ній поставили телефон. Тепер у разі потреби я міг зв'язатися з Я. Р. Дашкевичем по телефону, і необхідність у писанні листів відпала. Коли ж було створено Інститут української археографії та джерелознавства НАН України, то Я. Р. Дашкевич очолив Львівське відділення, а я – Дніпропетровське. Тепер ми могли регулярно бачитися на засіданнях Вченої та Вченої кваліфікаційної рад і обговорювати важливі проблеми суспільно-політичного й наукового життя, тим більше, що після багатьох років заборон та обмежень Я. Р. Дашкевич міг заговорити на повний голос і видати чимало цінних публіцистичних та політологічних статей. Ми продовжували обмінюватися своїми (та й колеґ) науковими виданнями. Зокрема, він регулярно привозив мені “Знак” – невеликий часопис із геральдики.

Взагалі, зустрічей з львівським істориком було багато і описати їх із значної часової дистанції складно. Зараз пригадується, наприклад, як Я. Р. Дашкевич прочитав у Києві на одній з конференцій блискучу доповідь про Михайла Грушевського (тоді, у 1990 р., ще проскрибовану постать) і наприкінці запропонував вшанувати пам'ять вченого вставанням. Більшість присутніх встали, меншість залишилася сидіти, боячись наслідків (видно, знали про розправу над Василем Стусом за його аналогічний заклик у 1965 р.), а один навіть “утримався”, трохи піднявши зад.

Ось інший спомин. 22–28 серпня 1993 р. у Львові відбувся II Міжнародний конгрес українців. Ми там знову зустрілися, і я запитав його думку про найближчі перспективи для відродженої Української держави. Я. Р. Дашкевич похитав головою і сказав: “Сумні, на жаль...”. Однак він і сам рук не складав і інших закликав до продовження боротьби за дійсну незалежність України, за розбудову Української держави...

В останні роки Я. Р. Дашкевич значно “здав”, змарнів, зсутулився, але його мислення було, як і раніше, логічним та гострим, не покидало вченого й почуття тонкого гумору та оптимізму. Ми бачилися з ним у Львові восени 2009 р. на конференції, присвяченій Івану Мазепі; говорили в кулуарах і про тяжку ситуацію в Україні, і про спроби вихолостити підручники з української історії для шкіл та ВНЗ й багато чого іншого. Запам'ятався й кумедний випадок, коли у мене пропав картуз і довелося купувати нового (все ж надворі час від часу йшов дощ). Наступного дня виявилось, що винуватцем пригоди був Я. Р. Дашкевич, який сплутав мій картуз із своїм. На нашій передостанній зустрічі у Києві він подарував мені грубезну книгу про своїх батьків (Олена Степанів – Роман Дашкевич: Спогади і нариси. – Львів, 2009), а я на останній, як виявилось, зустрічі подарував йому якесь своє свіже видання. Того дня Ярослав Романович вів засідання ради і цікаво виступив на захисті кандидатської дисертації.

25 лютого 2010 р. я прийшов на чергове засідання Вченої ради і заступник директора інституту О. О. Маврін повідомив мене, що Ярослав Романович зараз перебуває у тяжкому стані (у комі), і просив помолитися за його здоров'я. Не дочекавшись кінця засідання, я пішов у важливій справі. Пізніше задзвонив телефон і один із колеґ повідомив, що Ярослава Романовича не стало. Молитися мені довелося вже не за здоров'я, а за спокій душі раба Божого Ярослава... Наступного дня, у п'ятницю, я присвятив

Листи Ярослава Дашкевича до Юрія Мицика

йому чергову свою авторську програму на радіо “Культура”. Пішли дзвінки від слухачів, з яких багато хто знав покійного особисто. Один із слухачів навіть заплакав, говорячи про нього. 27 лютого 2010 р. Львів прощався з Ярославом Дашкевичем, поховавши його на Личаківському кладовищі. Українська історична наука, взагалі український світ зазнали непоправної втрати. Адже покійний, незважаючи на переслідування, арешти, тривале вимушене безробіття, цензурні утиски зробив дуже й дуже багато, працюючи у багатьох галузях історичної науки, навіть у дуже рідкісних, як-от орієнталістика. При всій повазі до багатьох українських істориків можу ствердити, що після Михайла Грушевського я особисто не можу нікого поставити, крім Ярослава Дашкевича.

Давно назріла необхідність видати і дослідити всю його творчу спадщину, і я сподіваюся, що наведені нижче листи Я. Р. Дашкевича придадуться науковцям.

Публіковані документи є автографами. Текст листів передається без втручання в оригінал.

ДОКУМЕНТИ

№ 1

Львів, 27 травня 1982 р.

Вельмишановний Юрію Андрійовичу.

Дуже Вам дякую за листівку та Ваші праці, які з увагою читаю не лише я. Я, наскільки це можливо при дніпропетровській малотиражності, стежу за Вашими працями, що подобаються мені свіжістю та сумлінністю (риси, які не завжди є в сучасних публікаціях). Мені буде приємно зустрітися з Вами особисто, бо, очевидно, взаємних питань чимало і не всім варто заповнювати листування. Мені важко сказати про те, де я буду в липні – на всякий випадок прошу Вас попередити мене про те, коли Ви будете у Львові. Одночасно з цим листом посилаю Вам кілька своїх новіших відбиток – може, колись пригодяться, хоча вони не мають безпосереднього зв'язку з джерелознавством. Всього Вам найкращого – дальших наукових досягнень.

Ярослав Дашкевич*.

№ 2

Львів, 8 листопада 1982 р.

Вельмишановний Юрію Андрійовичу.

Дуже шкодую, що Ви не розшукали мене, перебуваючи у Львові. Я був дома, а про Ваше перебування в архіві я довідався, на жаль, вже після Вашого від'їзду. А поговорити, мабуть, було б про що.

Знаючи Вас як найкращого знавця не лише “Кройніки” Софоновича, але й життя її автора, звертаюся до Вас з таким проханням.

---

* Написано на поштівці “Київ-1500”.

о. Юрій МИЦИК

Мене цікавлять контакти Софоновича і Павла Тетері (я кінчаю якраз невелике дослідження, присвячене цій особі). Знаю я лише два факти з післягетьманського періоду життя Тетері: його звертання через Софоновича до Москви (з проханням Тетері дозволити йому повернутися на Гетьманщину) та передачу Тетерею своїх маєтків у розпорядження Софоновича (це перед від'їздом Тетері з Польщі на Схід). Документ про перший факт, як Ви знаєте, опублікований (це лист Тетері до Софоновича 1669 р.), про другий (1670 р.), здається, ні.

Я був би Вам вдячний, якщо б Ви могли доповнити ці мої відомості. Може, Ви знаєте ще інші відомості про зв'язки між Тетерею та Софоновичем? Може, документ 1670 р. був опублікований? На всякий випадок, подайте мені список Ваших праць про Софоновича, щоб у такому чи іншому випадку я міг на них покликатися.

Згори дякую Вам за допомогу.

З найкращими побажаннями

Ярослав Дашкевич.

P. S. Дякую Вам за три примірники найновіших дніпропетровських збірників. Прошу Вас – в цьому плані – пам'ятати про мене також в майбутньому. Дніпропетровські видання рідко потрапляють поза Ваше місто, а купити їх просто неможливо.

№ 3

Львів, 5 грудня 1982 р.

Шановний Юрію Андрійовичу.

Я тільки що повернувся з наради в Москві й дома найшов Вашого листа та бандероль з збірниками. Дуже дякую!

Особливо дякую Вам за докладні відомості про можливі контакти Софоновича з Тетерею. Завдяки Вам я маю можливість відштовхнутися від ряду джерел та досліджень для дальших пошуків. Якщо мені вдасться закінчити заплановану статтю про Тетерею (до речі, я вважаю, що ця постать дуже деформована українською історіографією), то я обов'язково покликатимуся на Ваші праці про Софоновича.

Перечитав я Вашу статтю про "Theatrum Europaeum"¹. Існують німецькі дослідження про це "джерело", до яких Вам, можливо, варто буде звернутися при поглибленні своєї роботи. Те, що Ви згадуєте про взяття Кам'янця-Подільського в 1652 р. (с. 149) – явна помилка. Здається, в німецькій історіографії панує думка, що писав ТЕ² не Шледер (і подібні йому ерудити), а різні автори, близькі до дипломатичних кіл – Шледер й інші це лише зовнішня фірма. Якщо це так, то ТЕ значно важливіше джерело, як переважно думають.

Я не погоджуюся з Вами, що опублікований Вами лист Хмельницького³ автентичний. Він надто нагадує своїм змістом подібні апокрифи, що склалися польською стороною. Невеликий текст та дипломатичний аналіз листа свідчать проти його автентичності.

Буду Вам вдячний, якщо Ви й в майбутньому пам'ятатимете про мене – я маю на увазі дніпропетровські видання. Я завжди знаходжу для них читачів, хоч й далеких, але серйозних. Шкодую, що не завжди вдасться мені компенсувати чимсь подібним.

Чи будете Ви у Львові наступного року? Мене зможе притягувати до Дніпропетровська хіба дослідження кам'яних баб – очевидно, якщо вдасться домовитися

Листи Ярослава Дашкевича до Юрія Мицика

про перевидання моєї (у співавторстві) праці “Каменные бабы Северного Причерноморья” (виданої недавно у Вроцлаві) десь на тутешньому ґрунті. Правда, є ще IV конференція з джерелознавства.

Бажаю Вам дальших успіхів у Ваших пошуках та дослідженнях.

З повагою

Ярослав Дашкевич.

№ 4

Львів, 27 лютого 1983 р.

Вельмишановний Юрію Андрійовичу.

Дякую Вам дуже за дві цікаві джерельні вістки про Тетерю з 1671 р. Вони додають цікаві деталі до того, що в мене вже є. Я був би Вам дуже вдячний, якщо б при нагоді Ви подали звучання вістки від 27 лютого 1671 р. в польському оригіналі – вона не дуже ясна; можливо, оригінальний текст допоможе її зрозуміти. Використовуючи отримані від Вас відомості, я, очевидно, покликатимуся на Вашу допомогу в такий спосіб, як Ви цього бажаєте.

Коли (якщо вже встановлено докладно дні) відбудеться IV Всесоюзна конференція з джерелознавства – я, нібито, повинен взяти в ній участь.

Куди і до якого часу можна подавати заявки на участь в республіканській конференції з проблем історіографії (1984 р.) – і чи має вона, можливо, якийсь докладніше визначений напрям. Мені хотілося б виступити на цій конференції з повідомленням на таку, наприклад, тему як “Вірменські історики на Україні у XVIII ст.” або “Середньовічні карти України в дослідженнях 60–80-х рр. XX ст.” або ще на якусь іншу тему (очевидно, з одним повідомленням, а не з кількома). Буду Вам вдячний за додаткову інформацію про конференції.

Шкода, що влітку Ви не заглянете до Львова⁴. Та маю надію, що ми побачимося в Дніпрі.

Прошу Вас при нагоді вітати від мене М. П. Ковальського – і передати йому моє прохання: два-три примірники його найновішої книжки будуть дуже бажані.

Ще раз дякую Вам за всі цінні й цікаві відомості.

З найкращими побажаннями

Ярослав Дашкевич.

№ 5

Львів, 26 листопада 1983 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Дякую Вам дуже за листа та за бандероль з дніпропетровськими новинками. Я радий, що Ви, як завжди, повні енергії – очевидно, незабаром буде видно дальші результати. З цікавістю я переглянув те, що Ви надіслали – є ряд цінних матеріалів. Тільки, як майже завжди, шкода, що дніпропетровські видання викликають мало відгуків назовні. Правда, в останній час дещо пишеться про них в США (в зв'язку з перевиданням покажчика Пташицького до Литовської метрики – тут згадують, очевидно, Ковальського).

При нагоді прошу Вас висловити М[иколі] П[авловичу] моє співчуття⁵. Чи його острозьке сидіння якось закінчилося?

о. Юрій МИЦИК

Біля мене все без особливих перемін. Маю надію ще перед кінцем цього року потрапити до Москви на які два тижні, щоб там попрацювати у бібліотеках.

Всього Вам найкращого, міцно тисну руку.
Ярослав Дашкевич.

№ 6

Львів, 5 грудня 1983 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Дякую Вам дуже за збірник “Древности Степного Поднепровья”. Я зворушений тим, що Ви пам’ятаєте про моє прохання: так швидко їх виконуєте.

При цій нагоді бажаю Вам всього найкращого в Новому році – хай він принесе Вам не тільки дальші наукові дослідження (що вони будуть, в цьому я переконаний), але й покращить Ваші життєві та побутові умови.

Міцно тисну руку.
Ваш
Ярослав Дашкевич*.

№ 7

Львів, 31 грудня 1983 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Кілька днів тому я повернувся з Москви і дома застав Вашу карточку і бандероль. Дуже дякую.

В першу чергу прошу Вас передати слова мого глибокого співчуття Миколі Павловичу. Справді дуже йому не везе, уявляю собі, в якому він тепер стані і як це відбилося на його здоров’ї.

Найновіший випуск його “Джерелознавства” (Акти про міста)⁶ мені подобається; він глибше опрацьований і більше продуманий, як попередні. Дуже я радий, що Ви є у новому видавничому плані Дніпропетровського університету – хай Вам щастить.

В Москві зустрів я Ганну Кирилівну⁷. Вона казала мені, що нібито існують перспективи видання доповідей і повідомлень славної Дніпропетровської Всесоюзної джерелознавчої конференції. Якщо це справді реально, то, може, мені варто вислати Вам виклад мого повідомлення про грамоти князя Льва Даниловича – з проханням передати редколегії. Чи варто це робити – і яким шляхом. Порадьте, будь ласка.

Нібито також позитивно вирішено питання про історіографічну конференцію в Дніпропетровську 1984 р. Чи вже визначили основний напрям конференції – і коли можна буде (й кому) вислати якісь тези. Буду вам вдячний, якщо Ви зможете мене повідомити про це. Нібито цього року передбачається чергова Подільська історико-краєзнавча конференція в Кам’янці-Подільському (звичайно там видають тези). Якщо я матиму докладніші відомості, повідомляю Вас, то для Поділля тем у Вас вистачає.

Всього, всього Вам найкращого.
Ваш
Ярослав Дашкевич.

---

* Написано на новорічній поштівці.

Листи Ярослава Дашкевича до Юрія Мицика

№ 8

Львів, 25 січня 1984 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Вчора післав я Вам листа, а окремо тези. Сьогодні додаю ім'я та побатькові гол[овного] редактора ереванського “Історико-філологічного журналу” академіка Нерсисяна. Отже: Мкртич Гегамович. Бажаю досягнень.

Я. Д.

№ 9

Львів, 23 лютого 1984 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Мене деякий час не було дома, тому лише тепер пишу цих кілька слів – та посилаю текст, який прошу передати куди треба. Дякую Вам та М[иколі] П[авловичу] за прихильність.

Бажаю Вам всього найкращого.

Ваш Ярослав Дашкевич.

№ 10

Львів, 23 лютого 1984 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Дякую вам за Ваші та М[иколи] П[авловича] турботи. Сьогодні рекомендованим листом посилаю Вам розширений текст тез, який, можливо, пригодиться.

Прошу вибачити, що лише тепер відповідаю на Вашу картку. Мене не було дома (я виїздив зі Львова, щоб спокійно писати, бо тут мене часом цілком засмикують) і я повернувся лише кілька днів тому.

Чи вислали Ви тези до Кам'янця-Подільського? Здається, конференція там трохи пересувається – чи не на зиму 1984/1985 р. Цього року, нібито, повинна бути III Респ[убліканська] наукова конференція з історичного краєзнавства, здається у Чернігові⁸ – як звичайно, цю конференцію організує відділ історико-краєзнавчих досліджень Інституту історії АН УРСР у Києві. Може, варто Вам запитати, наприклад, Зарембу⁹, чи ця конференція реальна. У наступному році повинно відбутися дві всесоюзні конференції, що можуть Вас зацікавити, а саме історико-демографічна та історико-екологічна. Деталів я не знаю, а коли знатиму, напишу Вам. До історичної екології я ставлюсь трохи скептично, але про тему з історичної демографії Вам, можливо, варто б подумати. Мабуть, у Вас зібралось багато джерельного матеріалу про еміграцію населення за часів Богдана Хмельницького чи про пересування людності з правого берега на лівий і навпаки в часах руїни. Чи відомо вже щось конкретніше про тематику дніпропетровської історіографічної конференції?

Бажаю Вам багато сил та творчих досягнень.

Ваш

Ярослав Дашкевич.

о. Юрій МИЦИК

№ 11

Львів, 8 березня 1984 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Два тижні тому я вислав на Вашу адресу розширений (до 9 стор.) текст моїх тез про грамоти князя Льва¹⁰, а також (окремо) листа. Думаю, що все це Ви отримали, а лише дніпропетровська пошта не повернула мені назад рекомендованого повідомлення про вручення, яке я додав до листа з статтею. Таке буває, хоча раніше Ваша пошта була ввічливішою.

Доходять до мене чутки, що М[икола] П[авлович] починає збирати заявки на історіографічну конференцію, яка, як подекують, мала б відбутися у вашому університеті у жовтні. Я не знаю основного напрямку і тематики конференції, але, на всякий випадок, подаю Вам на окремій карточці теми з проханням порадитися з М[иколою] П[авловичем] відносно одної теми, яка підійшла б конференції. Без сумніву, найближчі до мого серця теми, пов'язані з східною тематикою (ясир і вірмени), та – Вам видніше. Буду Вам вдячний, якщо Ви напишете мені про свою думку.

Я почуваюся якось погано – під час цієї зими повилазили всі мої хвороби, можливо, що десь на днях я поїду біля Трускавця, щоб там поїти себе мінеральною водою. Побачимо, що з цього вийде. В кожному випадку, писати прошу мені на мою домашню адресу.

Бажаю Вам найкращих побажань, здоров'я та наснаги.

Ваш Ярослав Дашкевич.

* * *

Я. Р. Дашкевич

Ясир з України (XV – перша половина XVII ст.) в освітленні сучасної історіографії

Вірменські історики XVIII ст. на Україні

Історичні товариства Східної Галичини другої половини XIX – початку XX ст. та їх вклад в історію України

Питання дослідження історіографії допоміжних історичних дисциплін.

№ 12

2 квітня 1984 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Тепер я трохи на відшибі, 75 км від Львова – попиваю трускавецьку “Нафту-сю”. Тому й листи Ваші отримав дещо пізніше – та лише тепер відписую.

Дякую Вам за відомості про історіографічну конференцію. Ви маєте рацію. Очевидно мені треба буде взяти участь з виступом про історіографію досліджень українсько-вірменських зв'язків. Я своєчасно надішлю тези на вашу адресу.

Про III республіканську історико-краєзнавчу конференцію в Чернігові Ви, очевидно, знаєте. Кам'янець-Подільська конференція пересувається на травень 1985 р.

Ви, як звичайно, завантажені та перевантажені – бажаю Вам вирвати максимум часу для себе. Цей час, очевидно, не буде вільний, але він принесе користь науці. Легкого Вам пера!

Листи Ярослава Дашкевича до Юрія Мицика

Кланяйтеся, будь ласка, від мене Ганні Кирилівні і скажіть, що на 2-3 примірники її нової книжки¹¹ завжди знайдуться вдячні читачі, один з них – це я.

Дякую Вам сердечно за прихильність, міцно тисну руку.

Ваш

Ярослав Дашкевич.

№ 13

Львів, 7 квітня 1984 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Сьогодні посилаю на Ваше ім'я мої тези на історіографічну конференцію. Прошу Вас передати їх кому треба. Вибачайте за всі турботи. Я повернувся вже з-під Трускавця і на днях їду працювати до Москви.

Всього Вам найкращого.

Ваш Ярослав Дашкевич*.

№ 14

Львів, 7 квітня 1984 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

В останню хвилину я поміняв свій намір і вирішив подати виступ по темі “Питання теорії і методології історіографічних досліджень”. Тези та відповідну заяву на ім'я Ганни Кирилівни додаю. Прошу Вас переглянути тези (чи не виглядають вони трохи чудернацько – та я пригадую собі московських теоретиків історіографії, а хотілося б їх трохи подратувати) і передати все Ганні Кирилівні. Одночасно пишу їй також кілька слів. Буду Вам вдячний, якщо Ви повідомите мене про долю моїх тез.

Після Трускавця я вже трохи прийшов до себе і на днях збираюся до московських бібліотек.

Прошу Вас, передавайте мої вітання Миколі Павловичу.

Сердечно Вас здоровлю і міцно тисну руки.

Ваш Ярослав Дашкевич.

№ 15

Львів, 15 квітня 1984 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Дякую Вам дуже за турботи (я отримав Вашу карточку з 10 квітня). Наші пісання розминулися в дорозі – маю надію, що досі Ви вже отримали мого листа та тези. Так що, якщо мої тези підійдуть, ми восени зустрінемося в Дніпрі. Хіба що раніше Ви заглянете в наші краї. Я вже цілком на мазі, незабаром буду в Москві, а потім поїду на Крим в експедицію. Сердечно Вас здоровлю

Ярослав Дашкевич**.

---

* Написано на поштівці “Черкаська область, м. Канів. Пам'ятник Т. Г. Шевченку”.

** Написано на фотопоштівці “Умань. Державний заповідник «Софіївка»”.

о. Юрій МИЦИК

№ 16

Львів, 17 квітня 1984 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Дякую Вам за дві книжечки, що стали унікалами вже в момент виходу в світ – С. Плохія¹² та ще один випуск хронології¹³ – мені її вчора передали. Маю надію, що мої тези вже добрали до Вас. Всього найкращого.

Ярослав Дашкевич*.

№ 17

Львів, 21 червня 1984 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Повернувся я якраз з Москви після читань, присвячених пам'яті В. Т. Пашуто (були вони навіть досить цікаві, може, саме тому, що відбувалися в камерних умовах, але, як це тепер майже правило, без розгорненої дискусії), як звичайно в таких випадках найцікавішими були кулуарні зустрічі, завдяки яким можна довідатися, куди йде (чи, може, докладніше – на чому шпортається) наша сучасна історична наука.

Шкода мені, що восени не побачуся з Вами у Дніпропетровську (хоча ще не виключена зустріч у Чернігові) – і цього мені більше жаль, чим самої конференції. Я думаю, що мої тези теж не подобалися ще з іншої причини – т. зв. теоретичні питання (пишу “т. зв.”, бо з справжньою методологією історичних досліджень вони мають мало спільного) монополізують собі московські пуриці і провінцію до них не допускають. Мій пробний балон у вигляді тез переконав мене ще раз у цьому. Та на кінець вересня – жовтень у мене ще (коли відпала дніпропетровська) залишається чотири конференції, в основному, сходознавчі – так що поїздок буде більше як треба.

Дякую Вам за приємну звістку про збірник на 1985¹⁴ з тезами доповідей минулої джерелознавчої конференції.

Про конференції у Кам'янці-Подільському у травні ц. р. я нічого не знав; запланована чергова Подільська конференція¹⁵ повинна відбутися весною наступного року. Демографічна конференція, що мала відбутися у 1985 р. у Києві, не відбудеться – принаймні у цьому місті (Інститут історії АН УРСР, який спершу взяв на себе обов'язок підготувати конференцію, пізніше відмовився). Незважаючи на це, я радив би Вам принагідно збирати матеріали про демографію України часів Хмельниччини (знищені села та містечка; вирізане, переселене поселення; втечі населення з правого берегу на лівий і т. п.) – навіть фрагментарний такий матеріал дуже цінний (його до купи ще ніхто не збирав), і його варто подати у вигляді доповіді та статті.

Дуже співчуваю вам, що у цьому півріччі звалилося на Вас стільки праці – тим більше, що там було й чимало зайвого. Та, думаю, до захисту треба Вам все це зносити – бо іншого виходу немає. Ви заслужили на повний відпочинок – і, мабуть, у цей відпочинковий період не дуже варто захоплюватися писаниною, бо голова також повинна відпочити, тим більше на Озівському (в 20-х рр. писали так!) морі та на Полтавщині.

---

* Написано на поштівці “Черкаська область, м. Канів. Пам'ятник Т. Г. Шевченку”.

Листи Ярослава Дашкевича до Юрія Мицика

Я, здається, свій план на півріччя виконав, бо кожного місяця писав понад один аркуш. У серпні відпочиватиму на Херсонщині і на початку вересня повернуся до Львова.

При нагоді передайте, будь ласка, М[иколі] П[авловичу] додану карточку. Думаю, що в популяризацію дніпропетровських видань я також вніс певний вклад. Вітайте його.

Бажаю Вам доброго, справжнього відпочинку. Всього Вам найкращого, міцно тисну руку.

Ярослав Дашкевич.

№ 18

Львів, 7 січня 1985 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Дякую Вам за дніпропетровські новини. Прошу Вас вітати від мене Миколу Павловича; добре, що він захистився – може, тепер він врешті подбає про своє здоров'я або принаймні як слід відпочине. Ступінь йому належався давно, а тепер він повинен якнайдовше його носити.

Ви не пишете про свої дисертаційні справи, але, знаючи Вашу наполегливість, я переконаний, що і Ваші справи посуваються вперед.

Буду вам дуже вдячний, якщо Ви вишлете свої “Методические указания...” (ці заголовки такі страшні, що під ними важко підозрювати щось серйозніше)¹⁶. Справа в тому, що я взяв на себе невдячний обов'язок реферувати та рецензувати видання з середньовічної історії України (починаючи від видань 1983 р.) – а дніпропетровських видань немає не те що у львівських бібліотеках, але й, (...) * (я сам перевіряв) у Ленінській бібліотеці... Очевидно, дніпропетровські друкарні не завжди посилають обов'язкові примірники куди треба. (Може, до речі, за цим і варто простежити).

Завтра я їду приблизно на місяць до Москви попрацювати в бібліотеках і архівах. Тому я тепер не зможу полагодити справу рецензії на мою статейку, а повернуся я лише десь на початку лютого. Якщо можливо, прошу Вас полагодити цю справу на місці – може, хтось з колег підпише таку рецензію.

Які Ваші плани на цей рік? Чи братимете участь у якихсь конференціях? Здається, весною передбачається чергова Подільська історико-краєзнавча конференція в Кам'янці-Подільському, а восени вінничани погрожували, що проведуть щось у себе¹⁷ – але я в ці їхні погрози не дуже вірю.

В мене на перше півріччя запланована ще серія статей – і маю надію, що мої наміри не обмежаться лише планами.

Чи не збираєтеся Ви в наші краї?

Дуже дякую Вам за турботи.

Ще раз сердечно Вас здоровлю і міцно тисну руку.

Ярослав Дашкевич.

---

* Не прочитано.

о. Юрій МИЦИК

№ 19

Львів, 9 квітня 1985 р.

Вельмишановний Юрію Андрійовичу.

Дякую Вам дуже за черговий пакет книжок та цікавого листа. “Анализ архивных источников”¹⁸ мені подобався, це дуже практичний огляд маленьких відкрить. Очевидно, треба частіше посилати в наукові мандри та не лише до близьких сусідів. І про “Анализ”, і про методички я писатиму в огляді літератури за 1984 р., який я повинен закінчити восени. Дуже цінні публікації джерел та доданий зведений перелік копій документів.

Прошу Вас від мене сердечно вітати Миколи Павловича з давно заслуженим ступенем – і побажати багато здоров’я, щоб він далі так же ж енергійно продовжував свою дослідницьку діяльність. У мене є для нього книжка (перевидання покажчика до “Литовської метрики”), але я не знаю, куди її посилати. А то у Львові (якщо він тут буде) ми можемо й не зустрітись. Практично буває так, що я півроку сиджу дома, а інших півроку вештаюсь. В кожному випадку, якщо Ви потрапите до Львова, прошу поспробувати мене розшукати. Таким гостям, як Ви, завжди раді.

Добре, що Вам вдалося вирватися в докторантуру. Я розумію, що Вам хочеться зробити якнайбільше, опрацювати якнайбільше матеріалу. Але пам’ятайте, що важливіше тепер гладкий текст (над чим часом треба помучитися), а не його фактографічне насичення. Так вже якось дивно повелося.

Про нововведення львівського МБА я довідався лише від Вас; думаю, що це виключно місцевий захід, з яким треба боротися. Існує т. зв. статут МБА, і там про такого роду обмеження немає ні слова. Може, треба, щоб Ваш університет написав про це офіційного листа до львівських директорів – ану ж допоможе.

Кам’янець мовчить, хоча вони збиралися проводити конференцію весною. В них поганий звичай посилати запрошення в останню хвилину, а часом ще й на дивну адресу. Я ж поки що їду до Москви, де буду до кінця місяця.

Як закінчилася справа з моїм повідомленням про грамоти князя Льва? Я питаю на всякий випадок, бо, може, треба цю тему пропонувати комусь іншому.

В зв’язку з помешканням¹⁹ не бажаю нічого, щоб не наврочити. Але справді пора Вам відвикати від залізничного стукоту.

Бажаю Вам всього, всього найкращого.

Ярослав Дашкевич.

№ 20

Львів, 7 травня 1985 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу,

Дякую Вам за вісточку.

Я днями повернувся з Москви, де в бібліотеці Леніна переконався, що там є значні прогалини серед дніпропетровських університетських видань (немає, між іншим, останньої книжечки Ганни Кирилівни). В мене враження, що дніпропетровська друкарня погано висилає обов’язковий примірник до Москви. – Також мої далекі кореспонденти скаржаться, що дніпропетровські видання дуже фрагментарно потрапляють туди шляхом обміну. Може, при нагоді, варто подікавитися, як виглядає ця справа у Вашій установі.

Листи Ярослава Дашкевича до Юрія Мицика

Маю я надію, що ми зустрінемося в Кам'янці 21–23 травня цього року на Подільській конференції. Це в мене поки що неофіційні відомості, бо офіційного запрошення я ще не отримав.

У листопаді ц. р., мабуть у Львові, повинен відбутися V Всесоюзний семінар з історичної демографії, який організує Москва (Інститут історії СРСР) та Київ (Інститут економіки). Короткі тези – не для публікації (вони не публікуватимуться), а лише для ознайомлення оргкомітету треба посилати на адресу: 252011, Київ, вул. Панаса Мирного, 26, Інститут економіки АН УРСР, Арнольдові Леонідовичу Перковському. Тези російською мовою. Мені здається, що, незважаючи на Вашу зайнятість, Вам варто було б взяти участь у цьому семінарі з повідомленням (вони там короткі, 10–15 хв., але друкують збірники) на тему, наприклад, “Джерела про демографічні зміни під час Визвольної війни 1648–1654 рр.”. Цю тему ніхто спеціально не опрацьовував, хоча вона дуже цікава – звичайно обмежуються короткими штрихами. А говорити є що – переселення в межі Московської держави, винищення українського населення польсько-литовськими військами, татарський ясир з України, втечі населення на територію держави Б. Хмельницького, зміна етнічного складу населення України тощо. Подумайте. Тези треба надсилати до 1 червня.

Вітайте, будь ласка, М. П. з давно заслуженим дипломом.

Бажаю Вам творчої наснаги та мало клопотів,
міцно тисну руку.

Ярослав Дашкевич.

№ 21

Львів, 24 листопада 1985 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Лише недавно я повернувся додому з своїх мандрівок (я був на міжнародному симпозіумі в Єревані, а потім працював у московських бібліотеках) і застав у Львові Ваші листи та бандеролі.

В першу чергу сердечно вітаю Вас з помешканням та виходом в світ нової книжки. Я добре розумію, що це помешкання не вирішує всіх проблем Вашого життєвого простору – але це вже важливий крок вперед в порівнянні з вулицею Павлова. Хай Вам щастить на новому помешканні! Мені здається, що Ви правильно зробили, забравши дочку з інтернату, в якому вона, очевидно, вивчила б [?] набагато більше [?] того, що потрібно за програмою.

З великою цікавістю я переглянув Ваші “Записки иностранцев”²⁰; вони роблять гарне, хоча подекуди нерівне враження. Думаю, що незабаром я знайду час, щоб перечитати її (а також “Вопросы герм[анской] истории”²¹ та новий випуск “Источниковедения”²² Миколи Павловича), і тоді напишу більше. Дуже я вам вдячний, що Ви посилаєте мені ці унікальні видання. На всякий випадок посилаю переказом ще 15 крб. на книжкові та поштові видатки. При нагоді прошу Вас вислати мені нову книжку Ганни Кирилівни (якщо можливо – 2 примірники) – та вітати її з новою публікацією. Не знаю, чи ще існує можливість роздобути видану Вашим університетом книжечку: И. Ф. Ковалева. Север Степного Поднепровья в энеолите – бронзовом веке (учеб[ное] пособие), 1984, а також путівник по Дніпропетровському історичному музеєві також 1984 року. Ці видання цікавлять мене в зв'язку з проблематикою кам'яних баб.

о. Юрій МИЦИК

Прошу Вас сердечно вітати від мене Миколу Павловича з давно заслуженим професорським званням. Дуже хотілося б також, щоб Ви не засиджувалися. Бажаю Вам швидкого завершення тексту праці, а потім буде ще досить волокити.

Неприємна вістка про те, що джерелознавчий і германістичний збірники випали з темплану. І це якраз тоді, коли вони вже здобули собі ім'я. Це ще одне звуження можливостей публікації – зокрема також для Вас. Шкода.

Дякую Вам за вістку про дніпропетровську конференцію – краєзнавчу – в перспективі. Невже Дніпропетровськ починає прокидатися? Очевидно, я з приємністю візьму в ній участь – коли Ви дасте сигнал. В наступному році передбачається в Кам'янці-Подільському конференція “Проблеми етнографії Поділля” (тези до 2-х сторінок до 20 грудня на істфак інституту), а у Вінниці також мала б бути конференція регіонального типу, але присвячена окресленій темі – У. Кармелюкові.

Якщо б у Вас була потреба приїхати до Львова, щоб попрацювати, то з помешканням можна щось влаштувати. Тільки прошу завчасу повідомити. Ідеально це не було б, але ночувати можна.

Про збірник “Украинско-армянские связи в XVII веке”. Він видавався без особливих пригод, згідно з ухвалою II наукової сесії, присвяченої зв'язкам та дружбі вірменського і українського народів (Київ–Львів, листопад 1962 р.). Коли він видавався, я працював ст[аршим] наук[овим] співроб[ітником] Музею етнографії та художнього промислу АН УРСР у Львові. Був з десяток рецензій (я б згадав В. Р. Григорян, Вестник архивов Армении, 1970, № 1, с. 189–192; В. Васюків. З глибин дружби, Жовтень, 1970, № 5, с. 142–144; В. Р. Григорян, Я. Д. Ісаєвич. УІЖ, 1970, № 6, с. 142–144; E. Schütz. Revue des Etudes armeniennes, № 5, t. 8, Paris, 1971, p. 457–462; M. Zakrzewska-Dubasowa, Kwartalnik Historyczny, Warszawa, 1971, № 2, s. 420–422 – рецензія досить роздратована; G. Pätsch, Orientalische Literaturzeitung, Berlin, 1975, § 3, s. 285–287 та, навіть, Л. Винар. Український історик. – Н[ью]-Й[орк]-М[юнхен], 1969, № 4, с. 129). Тему вірмени та Хмельниччина на підставі ще додаткових джерел я розкрив набагато ширше в статті: Armenians in the Time of Hetman Bohdan Хmelnyč'kyj (1648–1657). – Eucharisterion. Essays presented to O. Pritzak in his 60th Birthday... p. 1. Cambridge, Mass. 1979/80, p. 166–188, яка зразу (?) викликала полеміку. Є ще й нові матеріали до цієї теми.

Збірник “Украина в армянских средневековых источниках”, про який я пишу на с. 4, ніколи не був підготовлений. Назва збірника Бішоффа, F. Bischoff. Urkunden zur Geschichte des Armenien in Lemberg. – Archiv für Kunde österreicherischer Geschichtsquellen, Bd. 32, Wien, 1865, s. 1–155.

Я не розумію, як можна було публікувати фальсифікаторську статтю проф. Голобуцького в УІЖ. Якщо б редакція забажала хоча б поверхово познайомитися з “твердженнями” автора – і мала б елементарні історичні знання – то ця стаття не могла б побачити світ. Це ж явна фальсифікація – причому Голобуцький фальсифікує і текст Борщака, і текст Крип'якевича (не кажучи про Шевальє²³, якого він в оригіналі не читав). Свої міркування, а також деякі матеріали я подам Вам в наступному листі за кілька днів.

Бажаю Вам всього, всього найкращого.

Ярослав Дашкевич.

Листи Ярослава Дашкевича до Юрія Мицика

№ 22*

В попередньому листі я обіцяв Вам написати кілька слів з приводу найновішого опусу Голобуцького. Я ще раз перечитав його статтю, а також статтю Вуйціка 1973 року і остаточно прийшов до висновку, що обидві статті не витримують критики в порівнянні з джерелами.

Присвята Шевальє залишається джерелом першорядної вартості, й Голобуцький не зміг знайти “того іншого” Хмельницького, про якого пише Шевальє. Ні Голобуцький, ні Вуйцік не змогли довести, що джерела, цитовані Борщакком, не існують – Вуйцік навіть не читав статті Борщака, що з точки наукової етики також не витримує критики.

Свого часу вийшов у світ перший том монографії G. Gajesky, A. Baran. The Cossacks in the Thirty Years War. Rome, 1969. В першому томі розглядаються події 1619–1624 рр., в другому мав бути Дюнкерк, в третьому – публікація архівних документів. Я не знаю, чи вийшли тт. 2–3; думаю, Федір Павлович²⁴ зможе це перевірити при допомозі т. зв. відділу зарубіжної історіографії, який існує в інституті. Я запитав про це своїх кореспондентів, але на відповідь треба буде ще почекати.

Я втік зі Львова на кілька днів, щоб тут спокійно попрацювати. Тепер читаю Ваші “Записки иностранцев”, про які напишу Вам у наступному листі. Бажано б мати ще кілька примірників цієї книжки, а також Вашої і Ковальського “Анализ архивных источников по истории Украины XVI–XVII вв.”. Ця остання книжечка увійде, до речі, в огляд літератури про середньовічну Україну (праці, видані в 1984 р.), над яким я тепер працюю.

Хочу ще раз підкреслити, що, якщо Ви наважитесь їхати до Львова, то справу Вашого квартирування можна буде безболісно полагодити. Прошу лише заздалегідь попередити, подаючи докладні дати Вашого перебування у Львові.

Бажаю Вам всього, всього найкращого.

Ваш

Ярослав Дашкевич.

№ 23

Львів, 12 грудня 1985 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Дякую Вам дуже за бандероль з археологічними книжками – та за всі турботи. Я радий, що Ви інтенсивно працюєте – і переконаний, що Ви хочете чимшвидше вже спекатися цієї писанини.

Я уважно перечитав Ваші “Записки иностранцев”. У мене є ряд зауважень як конкретних, так і методичних, але я мушу їх ще обдумати, щоб систематично їх викласти. Очевидно, про все це краще було б поговорити особисто – але сотні кілометрів це далеко віддаль. Я думаю над тим, як би – в цілому – модернізувати та поживавити Вашу дисертаційну роботу, застосувати нові методи подачі матеріалу, уникати повторень, особливо одноманітних характерних позицій авторів і т. п. Мабуть, і Ви самі не раз задумувалися над такими питаннями.

---

* 1985 р., 4 грудня. – Коломия.

о. Юрій МИЦИК

Дуже хотілося б, щоб Ви якнайшвидше закінчили свою дисертацію і потім мали з нею якнайменше клопоту. До всіх цих тем я ще повернуся в наступному листі.

Ще раз дякую Вам за все, бажаю сил і витримки.
Ярослав Дашкевич.

№ 24

Львів, 10 травня 1985 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Прошу Вас вибачити мені довгу мовчанку – я майже в постійних роз'їздах, і це дуже відбилося на моєму листуванні. За мною три конференції – це з початку року (Ленінград, Кам'янець-Подільський, Москва), до відпустки ж у мене ще дві (Київ, Єреван). Складніше, що всі вони дуже різноманітні тематично, але, з іншого боку, ці доповіді дали мені можливість узагальнити давно зібраний матеріал.

Дякую Вам дуже за листа (ще лютого), три ростовські збірники (з Вашою джерельною статтею!)²⁵. Ярослав Дмитрович²⁶ передав мені Ваш – та Миколи Павловича – “Аналіз” (дуже шкода, що лише один примірник, а треба набагато більше). “Аналіз” подобався мені систематичним і спокійним викладом, зрівноваженим стилем – на мою думку, цей текст – Ваша безсумнівна вдача. Дякую вам за згадку про мене.

Дуже я радий, що Ваші дисертаційні справи наближаються до кінця. Легше правити вже готовий текст, міняючи одні фрази на інші (але, може, тепер вже менше треба кон'юнктури, як кілька років тому) – чим Ви, може, тепер займаєтеся. На якій стадії уже Ваші справи?

Я просив знайомих виписати ростовський збірник, тим більше, що він цілком не поганий. Чи не готується там якась конференція на подібну тематику? В Москві, до речі, у мене була доповідь “Степовий кордон України: етнічний бар'єр чи етноконтактна зона”, що викликала досить жваву дискусію – хотілося б мені перевірити свої аргументи ще на якійсь аудиторії до того, як подавати статтю до друку.

Бажаю Вам багато сил, витримки і здоров'я.
Ваш
Ярослав Дашкевич.

№ 25

Львів, 27 жовтня 1987 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Дякую Вам за книжечку Болебруха²⁷. Правда, передової думки України я майже не помітив – та й я, мабуть, починав би, наприклад, від Капніста, а не від Радіщева – ну, але то вже справа особистого смаку.

Всього Вам найкращого.
Ваш
Ярослав Дашкевич.

Листи Ярослава Дашкевича до Юрія Мицика

№ 26

Львів, 7 грудня 1987 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

У Кам'янці Ви згадували, що рецензували збірник з історії селянського руху. У мене завалювся зайвий примірник рецензії на передмову М. Г. Крикуна до збірника – можливо, він Вам пригодиться. Очевидно, Ви не мусите хвалитися перед Миколою Григоровичем, що у Вас є ця рецензія.

Всього Вам найкращого.

Ярослав Дашкевич.

№ 27

Львів, 29 грудня 1987 р.

Дорогий Юрію Андрійовичу.

Дякую Вам за дніпропетровські новини. Якщо вдасться реалізувати реформу у Вашому університеті, то це буде великий крок вперед, а нова кафедра зможе розгорнути велику дослідницьку діяльність, використовуючи первісний “джерело-знавчо-історіографічний” досвід. Можна тільки бажати дальшого розвитку в такому саме напрямі. Та й Ви, нарешті, опинилися б у нормальному становищі.

Дуже цікаво мені було познайомитися з книжечкою А. Поповського²⁸, яку Ви мені надіслали. Якщо автор сумлінно обстежить степово-українську періодику XIX – поч. XX ст., то він зможе зробити чимало цікавих відкриттів. Це початок гарної роботи, до якої, поки що, можна чимало додати (наприклад, до його словничка письменників).

Вже вийшла у світ моя стаття про чемерисів на Україні. За кілька днів пішло Вам цей московський збірничок. При цій нагоді ще раз дякую Вам за допомогу.

Цього року я повинен мати дві доповіді подібного характеру – про черкесів (п'ятигорців, а не черкасів-козаків очевидно) та про калмиків на Україні. Може, таким чином мені вдасться опрацювати тему про східні народи на Україні та їх внесок в українську культуру. Попереду в мене ще татари – міські (осілі) та липки, цигани; може, ще знайдуться якісь екзотичні етноси XIV–XVIII століть. Окрема і дуже важлива тема (також з політичної точки зору) – історія євреїв на Україні, але їй треба б присвятити з десяток років і я за неї вже не візьмуся. Тим часом історія українсько-єврейських взаємовідносин давно вже стала незвичайно актуальною, а ніхто з українських дослідників за неї не береться. Тому й мандрують різні легенди, що відбиваються також на нашій сучасності. Але досить вже цих міркувань. Міцно тисну Вашу руку.

Ваш Ярослав Дашкевич.

P. S. Чи не зберетеса Ви якось до Львова?

КОМЕНТАРІ

1. Мова йде про статтю: *Мыцык Ю. А.* История освободительной войны украинского народа 1648–1654 годов в освещении немецкой хроники “Театр Евро-

пы” // Вопросы германской истории. Русско-германские отношения нового и новейшего времени. – Днепропетровск, 1982. – С. 145–158.

2. “ТЕ” – скорочення від “Theatrum Euroraeum”.

3. Важко сказати зараз, який саме лист Богдана Хмельницького Я. Р. Дашкевич мав на увазі, бо я надрукував тоді кілька листів гетьмана у різних виданнях: *Мицьк Ю. А.* Три неизвестных письма Богдана Хмельницкого Адаму Киселю 1649 г. // Советские архивы. – 1982. – № 4. – С. 45–47; *його ж.* Новые документы Б. Хмельницкого об антифеодальной борьбе народных масс на Украине и социальной политике гетманской администрации в период Освободительной войны украинского народа 1648–1654 гг. // Актуальные проблемы аграрной истории. – Днепропетровск, 1980. – С. 175–185.

4. Влітку 1983 р. я був на архівно-музейній практиці студентів у Києві.

5. Тієї осені в Острозі померла мати М. П. Ковальського. Микола Павлович провів тоді в Острозі біля ліжка хворої матері кілька місяців.

6. Йдеться про книгу: *Ковальский Н. П.* Источниковедение социально-экономической истории Украины (XVI – первая половина XVII века): Акты о городах. – Днепропетровск, 1983.

7. Мова йде про доц. Швидько Ганну Кирилівну, нині – доктора історичних наук, професора.

8. Дійсно, ця конференція в Чернігові відбулася. На ній я виступав з доповіддю, яка й була пізніше надрукована: *Мицьк Ю. А.* Нові дані про події Визвольної війни українського народу 1648–1654 рр. у Чернігові: (За матеріалами архівів ПНР) // Тези доповідей 3-ої республіканської наукової конференції з історичного краєзнавства. – К., 1984. – С. 221–222.

9. Мова йде про нашого спільного знайомого – Сергія Захаровича Зарембу (1947–1999), тоді ще кандидата історичних наук, який працював у Товаристві охорони пам’яток історії та культури.

10. Ця доповідь Я. Р. Дашкевича була пізніше опублікована у збірнику праць викладачів історичного факультету Дніпропетровського державного університету.

11. Мова йде про книгу: *Швидько А. К.* Социальные отношения и классовая борьба в городах Левобережной Украины второй половины XVII – середины XVIII вв. – Днепропетровск, 1984.

12. Мова йде про книгу колишнього аспіранта М. П. Ковальського, а потім викладача ДДУ Сергія Плохія (нині – професора Гарвардського університету): *Плохий С. Н.* Освободительная война украинского народа 1648–1654 гг. в латиноязычной историографии середины XVII века. – Днепропетровск, 1983.

13. Разом з М. П. Ковальським ми видали в трьох брошурах (“методичних посібниках”) списки пануючих династій у Європі, також перелік президентів, прем’єр-міністрів тощо з давніх часів до кінця 70-х років ХХ ст.: “Методическая разработка к изучению хронологии” (Днепропетровск, 1978), “Методические указания по изучению хронологии зарубежных европейских стран” (Днепропетровск, 1980), “Хронология. Методические указания по хронологии всеобщей истории” (Днепропетровск, 1980). Потім цю роботу я продовжив з викладачами Л. С. Тутик та І. О. Дороховою (з Петрозаводська) стосовно держав Далекого Сходу – “Методические указания к изучению хронологии стран Азии и Африки” (Днепропетровск, 1983), але від випуску дальших частин (Близький та Середній Схід) довелося відмовитися.

Листи Ярослава Дашкевича до Юрія Мицика

14. Мається на увазі збірник: Историографические и источниковедческие проблемы отечественной истории. Актуальные проблемы источниковедения и специальных исторических дисциплин. – Днепропетровск, 1985.

15. Див.: Тези доповідей 7-ої Подільської історико-краєзнавчої конференції. Секція історії дожовтневого періоду. – Кам'янець-Подільський, 1985.

16. Дійсно, під цими “страшними” заголовками ховалися достатньо серйозні праці. Такі назви були викликані необхідністю обійти суворі обмеження щодо видавничої продукції університетів, що їх нав'язувало Міністерство освіти СРСР (у безпосередньому віданні цього Міністерства перебував Дніпропетровський держуніверситет). У даному випадку під цими заголовками ховалися невеликі хрестоматії – підбірки текстів з джерел з історії України козацької доби: [Ковальський Н. П., Мыцык Ю. А.] Методические указания к изучению курса “Источниковедение истории СССР”. – Днепропетровск, 1984; [Болебрух А., Ковальський Н., Мыцык Ю., Мохначева П.] Методические указания к практическим занятиям по курсу историографии истории СССР с древнейших времен до XVIII века. – Днепропетровск, 1984.

17. Ці “погрози” таки були реалізовані. 4 вересня 1986 р. у Вінниці було проведено конференцію. Див.: Тези доповідей 4-ої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. – Вінниця, 1986.

18. Мова йде про книгу: Ковальський Н. П., Мыцык Ю. А. Анализ архивных источников по истории Украины XVI–XVII вв. – Днепропетровск, 1984.

19. У той час вирішувалося дуже болюче для мене квартирне питання, оскільки я із сім'єю жив у аварійному будинку та ще й у промисловій зоні залізничного депо.

20. Мова йде про книгу: Мыцык Ю. А. Записки иностранцев как источник по истории Освободительной войны украинского народа 1648–1654 гг. – Днепропетровск, 1985.

21. Йдеться про збірник кафедри загальної історії ДДУ: Вопросы германской истории. Русско-германские связи и отношения нового и новейшего времени. – Днепропетровск, 1985. Там було вміщено мою статтю “Записки немецкого офицера о Хотинской войне 1621 г. как исторический источник”.

22. Йдеться про книгу: Ковальський Н. П. Источниковедение истории украинско-русских связей (XVI – первая половина XVII в.) – Днепропетровск, 1985.

23. П'єр Шевальє – французький мемуарист XVII ст. Український переклад його книги вперше вийшов у 1960 р. (Шевальє П'єр. Історія війни козаків проти Польщі. – К., 1960). У передмові до цієї книги Шевальє чітко написав: “Хмельницькому, який прибув з глибини Русі до Франції, порадили...”.

24. Йдеться про відомого українського історика Федора Павловича Шевченка (1914–1996).

25. Мова йде про мою статтю: Мыцык Ю. А. Новые данные о Черноморских походах запорожского казачества против Османской империи и Крымского ханства в конце XVI – первой половине XVII в.: (На материалах архивов ПНР) // Международные отношения в бассейне Черного моря в древности и средние века. – Ростов-на-Дону, 1986. – С. 126–137. Цей і ще два збірники мені передав ростовський дослідник історії козацтва Володимир Корольов.

26. Мова йде про відомого українського історика Ярослава Дмитровича Ісаєвича (1936–2010).

о. Юрій МИЦИК

27. Мова йде про книгу доцента ДДУ (нині – професора) А. Г. Болебруха: *Болебрух А. Г. Передовая общественно-политическая мысль России и Украины: от Радищева до декабристов.* – Днепропетровск, 1987.

28. Поповський Анатолій Михайлович – тоді доцент ДДУ (нині професор, доктор філологічних наук), який досліджує літературний процес дожовтневого періоду на півдні України.

о. Юрій Мицик (Київ). **Листи Ярослава Дашкевича до Юрія Мицика.**

Публікується 27 листів Ярослава Дашкевича до Юрія Мицика. У них відображено тематику досліджень, участь у наукових конференціях, обмін фаховою літературою, особисті контакти двох істориків протягом 1982–1987 рр.

Ключові слова: листи, конференція, Дашкевич, Дніпропетровськ.

о. Юрій Мыщук (Київ). **Письма Ярослава Дашкевича к Юрию Мыщuku.**

Публикується 27 писем Ярослава Дашкевича к Юрию Мыщuku. В них отразились тематика исследований, участие в научных конференциях, обмен профильной литературой, личные контакты двух историков на протяжении 1982–1987 гг.

Ключевые слова: письма, конференция, Дашкевич, Днепропетровск.

Rev. Yurii Mytskyk (Kyiv). **The Letters of Yaroslav Dashkevych to Yurii Mytskyk.**

The author presents twenty seven letters by Yaroslav Dashkevych to Yurii Mytskyk. The documents provide information about their subjects of research: participation in scholarly conferences, exchange of literature, and personal contacts between the two historians in 1982–1987.

Key words: letters, conference, Dashkevych, Dnipropetrovsk.